

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. Συνθήκες κράτησης και προβλήματα γυναικών κρατουμένων

Οι συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές συνδέονται άμεσα με την έννοια της επανένταξης, τόσο της κοινωνικής, όσο και της επαγγελματικής, των κρατουμένων γυναικών, εφόσον, κατά κάποιο τρόπο, οφείλουν να την προετοιμάζουν.

Στη μοναδική γυναικεία φυλακή της χώρας, τη Γυναικεία Φυλακή Κορυδαλλού, ήταν έγκλειστες το Νοέμβριο του 2006, 559 γυναίκες κρατούμενες, επί συνόλου περίπου 10.000 κρατουμένων και των δύο φύλων, εκ των οποίων οι 355 ήταν κατάδικες και οι 189 υπόδικες¹⁷. Στεγάζονταν ακόμη τέσσερις ανήλικες νεαρές κρατούμενες, καταδικασμένες σε σωφρονιστικό περιορισμό, ελλείψει ειδικού Σωφρονιστικού Καταστήματος για ανήλικα κορίτσια στη χώρα, καθώς και επτά αλλοδαπές μετανάστριες σε ειδική κράτηση, με διαδικασία απέλασης. Γενικότερα, το σύνολο των αλλοδαπών κρατουμένων ήταν 168 γυναίκες, ανάμεσά τους μεγάλο ποσοστό υποδίκων, με προσωρινή κράτηση. Υπήρχαν, επίσης, τέσσερις γυναίκες οφειλέτριες για χρέη προς ιδιώτες, με ειδικό καθεστώς κράτησης μέχρι διακανονισμού των χρεών τους.

Την ίδια περίοδο στη Γυναικεία Φυλακή Κορυδαλλού ήταν έγκλειστες, επίσης, περίπου 35 γυναίκες ψυχικά ασθενείς, εκ των οποίων οι 2 μόνο είχαν τοποθετηθεί εκεί με απόφαση ποινικού δικαστηρίου για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας, λόγω ελαττωμένου καταλογισμού και διαμένουν σε ένα υποτυπωδώς διαχωρισμένο τμήμα που ονομάζεται τμήμα ψυχικώς πασχό-

17. Ένας μικρός αριθμός γυναικών υποδίκων ή καταδίκων βρίσκονται και σε ειδικά τμήματα των φυλακών Διαβατών Θεσσαλονίκης (περίπου 40 κρατούμενες) και Νεάπολης Κρήτης (περίπου 10 κρατούμενες). Όλα τα παραπάνω στοιχεία προέρχονται από την Κοινωνική Υπηρεσία των Γυναικείων Φυλακών Κορυδαλλού.

ντων. Για τις υπόλοιπες δεν υπάρχει διαχωρισμός και στεγάζονται μαζί με τις άλλες κρατούμενες. Όσον αφορά τη νοσηλεία τους, χορηγούνται, κυρίως, ψυχοφάρμακα, από ψυχίατρο που επισκέπτεται τη φυλακή δύο φορές την εβδομάδα. Σε περίπτωση κρίσης, λόγω ψυχικής διαταραχής, παραπέμπονται σε δημόσιο ψυχιατρικό νοσοκομείο, συνήθως στο Δαφνί ή στο Δρομοκαΐτειο.

Ως προς τα αδικήματα για τα οποία βρίσκεται σήμερα στη φυλακή το σύνολο των γυναικών κρατουμένων, αυτά θα μπορούσαν να ταξινομηθούν ιεραρχικά και να συμπεριληφθούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: **α) παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, β) εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, και γ) εγκλήματα κατά της ζωής.**

Για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών κρατείται σήμερα και η πλειονότητα των ανδρών κρατουμένων στη Δικαστική Φυλακή Κορυδαλλού (Αλοσκόφης, 2005, σ. 42). Αντίθετα, δύο έρευνες που διεξήχθησαν στις Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού, κατά τη διάρκεια του 1995, κατέταξαν τα ναρκωτικά στην τρίτη κατά σειρά κατηγορία αδικήματος για το οποίο κατέληξαν οι γυναίκες στη φυλακή (Θανοπούλου, κ.ά., 1997, σ. 295, πίνακας 21 και Μηλιώνη, 2006, σ. 475). Αυτή η αντιστροφή που κατέστησε τα ναρκωτικά, μέσα σε δέκα χρόνια, την κυρίαρχη αιτία φυλάκισης, αξίζει να μας προβληματίσει τόσο σχετικά με το ερώτημα σε ποιους απευθύνεται τελικά η φυλακή, όσο και για τους μηχανισμούς αναγωγής της χρήσης ναρκωτικών σε ύψιστο διακύβευμα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Ακόμη αξίζει να σημειωθεί ότι, περίπου 50 γυναίκες με **βραχυχρόνιες ποινές**, οι οποίες είναι μετατρέψιμες σε χρηματικές, κρατούνται στη φυλακή, γιατί δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να εξαγοράσουν την ποινή τους! Η έκθεση της Διακομματικής Επιτροπής της Βουλής,¹⁸ η οποία αφορούσε την κατάσταση στις ελληνικές φυλακές και τις δυνατότητες βελτίωσης του Σωφρονιστικού Συστήματος της χώρας, εφιστούσε την προσοχή του νομοθέτη στο φαινόμενο της άμετρης εγκληματοποίησης πολλών και ετερόκλητων μορφών συμπεριφοράς, χωρίς ιδιαίτερη κοινωνικοηθική απαξία, οι οποίες θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν με ηπιότερα μέσα διοικητικού ή αστικού χαρακτήρα (όπως, π.χ., αποκατάσταση της ζημίας του θύματος, κατάσχεση περιουσιακού στοιχείου του οφειλέτη κ.ά.).

Οι συντάκτες της Έκθεσης θεώρησαν απαραίδεκτο να φυλακίζονται άν-

18. Η Έκθεση συντάχθηκε με την επιστημονική συνεργασία των καθηγητών Ν. Κουράκη και Ι. Φαρσεδάκη.

θρωποι μόνο και μόνο επειδή δεν έχουν να πληρώσουν τα χρήματα της μετατρέψιμης ποινής τους (1.001 κρατούμενοι, με ποινή φυλάκισης μέχρι δύο έτη, επί συνόλου 6.407 κρατουμένων, και των δύο φύλων, τον Μάιο του 1994), ενώ, παράλληλα, στιγματίζονται ως εγκληματίες, με όλες τις κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες που αυτό επιφέρει, δημιουργώντας επιπροσθέτως συμφύση και στα ποινικά δικαστήρια της χώρας, τα οποία αναγκάζονται να καταπαστούν με ασήμαντες υποθέσεις και αδυνατούν να ασχοληθούν με τις πραγματικά σοβαρές αξιόπρινες πράξεις (Έκθεση για την Κατάσταση στις Ελληνικές Φυλακές, 1994, σ. 9-10).

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι το φαινόμενο συνεχίζει να υφίσταται και το έτος 2006, εξαιτίας της αδυναμίας ικανού αριθμού κρατουμένων, προερχόμενων συνήθως από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, να εξαγοράσουν τη βραχυχρόνια ποινή τους, που έχει μετατραπεί, με δικαστική απόφαση, σε χρηματική.

Η έλλειψη σχεδόν κάθε **διαχωρισμού** μεταξύ των κρατουμένων παρατηρείται τόσο στις ανδρικές, όσο και στις γυναικείες φυλακές της χώρας και αποτελεί ένα από τα πολλά επακόλουθα του υπερπληθυσμού, της υπερφόρτωσης των φυλακών με αριθμό έγκλειστων κατά πολύ μεγαλύτερο από αυτόν μπορούν να απορροφήσουν.¹⁹

Ο διαχωρισμός κρατουμένων, ο οποίος προβλέπεται και από τον Σωφρονιστικό Κώδικα (άρθρο 11), είναι υποτυπώδης στις γυναικείες φυλακές και ισχύει μόνο το βράδυ, όταν οι γυναίκες κλείνονται στα κελιά τους. Κατά τη διάρκεια της ημέρας, στους κοινόχρηστους χώρους, στο προαύλιο, στο κυλικείο, στην εκκλησία υπάρχει πλήρης συγχρωτισμός (Έκθεση για την κατάσταση στις Ελληνικές Φυλακές, 1994, σ. 40). Αυτός ο συγχρωτισμός κρατουμένων αποτελεί πρόβλημα, από την άποψη της κοινωνικής επανένταξης, γιατί διευκολύνει την άσκηση επιρροής των παλαιών επί των νεότερων παραβατών, οι οποίοι, έτσι, μπορούν να μετατραπούν, μέσα στη φυλακή, σε συνειδητοποιημένους εγκληματίες (Αλοσκόφης, 2005, σ. 50).²⁰

Αν και υπάρχει συγκέντρωση ορισμένων κατηγοριών κρατουμένων σε

19. Για το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των φυλακών στην Ελλάδα, βλέπε Σπινέλλη, 1996, Ν. Παπαδογούλα, 1996, σ. 19, 20, και Αλοσκόφης, 2005, σ. 7, 18, 19, 45, 46, 47. Για το ίδιο θέμα, την αύξηση του αριθμού των εγκλειστων, σε συνδυασμό με την υποχώρηση του κοινωνικού κράτους και αντ' αυτού την ενίσχυση του ποινικού κράτους, τόσο στις χώρες της ΕΕ όσο και στις ΗΠΑ, βλ. Waquant, 2001.

20. Ωστόσο, η κράτηση μελών τρομοκρατικών οργανώσεων και η συγκέντρωσή τους σε ειδικές πτέρυγες έχει προβληματίσει τους ειδικούς διεθνώς, με επιχειρήματα τόσο υπέρ όσο και κατά αυτής της συγκέντρωσης (Αλοσκόφης, 2005, σ. 50).

συγκεκριμένες πτέρυγες, ο διαχωρισμός δεν μπορεί να λειτουργήσει στην πράξη, εξαιτίας της έλλειψης κτιριακής υποδομής σε συνδυασμό με το φαινόμενο του υπερπληθυσμού.

Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο, αν λάβουμε υπόψη μας ότι στις γυναικείες φυλακές συνυπάρχουν και οι ανήλικες –λόγω έλλειψης ειδικού σωφρονιστικού καταστήματος ή ειδικού χώρου κράτησης γι' αυτές. Οι ανήλικες κρατούνται σε πτέρυγα μαζί με τις μητέρες που έχουν μικρά παιδιά μαζί τους στη φυλακή – πολλές από τις τελευταίες είναι κρατούμενες για σοβαρά εγκλήματα.

Έτσι, υπόδικες και βαρυποινίτισσες, τοξικομανείς, ψυχικά ασθενείς, υπότροπες και ανήλικες συνωσιάζονται στους ίδιους χώρους, ενώ οι ανάγκες για ειδική μεταχείριση, τουλάχιστον των τοξικομανών και των ψυχικά ασθενών, καθιστούν τη φυλακή τον πλέον ακατάλληλο χώρο γι' αυτές τις κατηγορίες κρατουμένων (Φρονίμου, 2000, σ. 369).

Αν και ο αριθμός των γυναικών κρατουμένων είναι κατά πολύ μικρότερος των ανδρών, εντούτοις η στενότητα των χώρων των Γυναικείων Φυλακών Κορυδαλλού αποτελεί σοβαρό πρόβλημα. Θάλαμοι με στοιβαγμένες 25 ή και περισσότερες κρατούμενες και ατομικά κελιά που στεγάζουν τρία ή και τέσσερα άτομα, δημιουργούν συνωστισμό που δυσκολεύει τόσο τις σχέσεις μεταξύ των κρατουμένων, όσο και τους φύλακες και την Υπηρεσία στην άσκηση του ελέγχου.

Το φαινόμενο, βέβαια, του **υπερπληθυσμού** των φυλακών αποτελεί πρόβλημα και σε διεθνές επίπεδο. Πολλοί μελετητές ισχυρίζονται ότι η μεγάλη πυκνότητα του πληθυσμού των εγκλείστων με την αίσθηση δυσφορίας που συνεπάγεται ενθαρρύνει την εκδήλωση κάθε είδους προβληματικών συμπεριφορών.

Γενικά ο συγχρωτισμός μεγάλου αριθμού κρατουμένων δημιουργεί κινδύνους για την ασφάλεια της φυλακής, καθώς παρεμποδίζει το προσωπικό κατά την άσκηση των καθηκόντων του και δυσχεραίνει την επικοινωνία με τους κρατούμενους, αυξάνοντας τη δυσπιστία στις μεταξύ τους σχέσεις. Καλλιεργεί ακόμα την ανωνυμία μεταξύ των κρατουμένων, αλλοτριώνει και αποπροσωποποιεί τις σχέσεις τους, απαξιώνοντας τον ανθρώπινο σεβασμό και την αλληλοβοήθεια.

Ακόμη, το ψυχολογικό στρες, εξαιτίας της παντελούς έλλειψης ιδιωτικής ζωής (privacy), το οποίο υφίστανται οι κρατούμενοι σε υπερφορτωμένες φυλακές, επιβαρύνει την ψυχική και σωματική τους υγεία, ενώ, ταυτόχρονα, διευκολύνει την εξάπλωση μολυσματικών ασθενειών (Αλοσκόφης, 2005, σ. 46).

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, μετά από επίσκεψη των μελών της στις Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού τον Ιούνιο του

2004, διαπίστωνε ότι το πρόβλημα της φυλακής αυτής δεν είναι μόνον ο υπερπληθυσμός αλλά και η άνιση κατανομή του υπάρχοντος πληθυσμού. Στεγάζει πάνω από 500 κρατούμενες, ενώ δεν έχει χτιστεί για περισσότερες από 100. Αν και ως οικοδόμημα παρέχει σχετικά καλύτερους όρους διαβίωσης από τις Ανδρικές Φυλακές Κορυδαλλού, εντούτοις παρουσιάζει δυσλειτουργίες και υπάρχει ανάγκη άμεσης βελτίωσης (Μηλιώνη, 2006, σ. 484).

Το πρόβλημα έχει ενταθεί περισσότερο και μετά την **αφαίρεση χώρων** από τις Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού, ώστε να χρησιμοποιηθούν για τη λειτουργία του Εφετείου Αθηνών-Πειραιώς, ενώ τα τελευταία χρόνια μεγάλα τμήματα διαμορφώθηκαν ως χώροι εγκλεισμού των κρατουμένων-μελών της οργάνωσης «17 Νοέμβρη». Η έλλειψη μιας αίθουσας συγκέντρωσης όλων των κρατουμένων για ψυχαγωγία, για τραπεζαρία ή για τη λειτουργία των προγραμμάτων είναι περισσότερο από εμφανής.

Οι δυνατότητες ψυχαγωγίας και άθλησης είναι ελάχιστες, λόγω ελλείψεων χώρων και κατάλληλων κτιριακών εγκαταστάσεων και προγραμμάτων, το δε κυρίαρχο μέσο ψυχαγωγίας είναι η τηλεόραση.

Αλλά και η **ιατρική περίθαλψη** που παρέχεται στις γυναίκες κρατούμενες είναι ανεπαρκής. Η παρουσία γιατρών, όπως παθολόγου και ψυχιάτρου, που όμως δεν είναι μόνιμοι και επισκέπτονται τις φυλακές μια-δυο φορές την εβδομάδα, δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες του μεγάλου αριθμού κρατουμένων. Οι κακές συνθήκες καθαριότητας και ο υπερπληθυσμός ευθύνονται για τη μετάδοση ασθενειών και, κυρίως, της, συχνά εμφανιζόμενης στη φυλακή, ηπατίτιδας. Για την αντιμετώπιση των δεινών της φυλάκισης αλλά και για τη γενικότερη άσκηση κοινωνικού ελέγχου η χορήγηση ψυχοφαρμάκων είναι ευρύτατα διαδεδομένη (Μηλιώνη, 2006, σ. 486 και Θανοπούλου, κ.ά., 1997, σ. 56).

Εκτός των γιατρών, οι ελλείψεις σε προσωπικό αφορούν και το φυλακτικό προσωπικό, αλλά, κυρίως, το επιστημονικό προσωπικό των φυλακών (δηλ. ψυχολόγους, εγκληματολόγους, κοινωνιολόγους κ.λπ.), ενώ ο αριθμός των κοινωνικών λειτουργών (τρεις μόνο!) είναι ελάχιστος σε σχέση με το ποσοστό των κρατουμένων. Έτσι, οι κοινωνικοί λειτουργοί εξαναγκάζονται να ασχολούνται, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, περισσότερο με διεκπεραιώσεις γραφειοκρατικού χαρακτήρα, παρά με τη συμβουλευτική υποστήριξη και προετοιμασία της κοινωνικής και επαγγελματικής επανένταξης των κρατουμένων (βλέπε και Θανοπούλου κ.ά., 1997, σ. 54).

Ειδικότερα προβλήματα, τα οποία αντιμετωπίζουν οι κρατούμενες σχετικά με τις συνθήκες κράτησης και τα καταγράφουν οι ίδιες σε σχετική έρευνα, αφορούν την έλλειψη απασχόλησης, τις συνθήκες κλιματισμού και καθαριότητας, την κακή συμπεριφορά συκρατουμένων και προσωπικού, τη σεξουα-

λική στέρηση, αλλά και τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης των μικρών παιδιών που κάποιες μητέρες κρατούμενες έχουν μαζί τους μέσα στη φυλακή (Μηλιώνη, 2006, σ. 487).

Τέλος, το πρόβλημα **επικοινωνίας** των κρατουμένων με τις οικογένειές τους είναι οξύτερο για τις γυναίκες. Η μία και μοναδική φυλακή γυναικών συγκεντρώνει κρατούμενες από όλη τη χώρα και πολλές βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από τα σπίτια τους (Θανοπούλου, κ.ά., 1997, σ. 56).

3.2. Επαφή με τον έξω κόσμο – Άδειες εξόδου

Η επαφή των κρατουμένων με την έξω κοινωνία (παιδιά, συζύγους, φίλους, συγγενείς κ.λπ.), όπως διαμορφώνεται μετά την είσοδό τους στη φυλακή, έχει ιδιαίτερη σημασία.

Το στίγμα της φυλάκισης είναι καταλυτικό για τις σχέσεις των κρατουμένων με το κοινωνικό και επαγγελματικό τους περιβάλλον και ενθαρρύνει την ανάπτυξη σχέσεων με περιβάλλοντα υποκουλτούρας που δραστηριοποιούνται μέσα και έξω από τη φυλακή. Η μακροχρόνια στέρηση από την επαφή με τον έξω κόσμο επιδεινώνει το ψυχολογικό στρες, εντείνει τη φυλακοποίηση και οδηγεί τους κρατούμενους σε απομονωτισμό και κλείσιμο στον εαυτό τους, δεδομένα που τους αλλοτριώνουν και δυσχεραίνουν την ομαλή κοινωνική τους επανένταξη.

Αντίθετα, η συχνή επαφή με τον έξω κόσμο διατηρεί τα απαραίτητα εκείνα σημεία αναφοράς με την εκτός της φυλακής κοινωνία, που ενδυναμώνουν την κοινωνικότητα και περιορίζουν τον ιδρυματισμό.²¹ Εκτός των προσώπων με βαθμό συγγένειας που δικαιούνται από το νόμο²² να επισκέπτονται τον/την κρατούμενο/η, η καθιέρωση ελαστικών κανόνων για συχνότερο επισκεπτήριο που να απευθύνεται σε ευρύτερο κύκλο προσώπων και για περισσότερο χρόνο καθώς και η εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών ανθρωπίνης επαφής κατά τη διάρκειά του, χωρίς δηλαδή να μεσολαβεί το διαχωριστικό τζάμι και η επικοινωνία να γίνεται από το εσωτερικό τηλέφωνο,²³ θα συντελούσαν στην άμβλυνση των περιθωρίων του αποκλεισμού.

21. Βλ. Ανδρίτσου κ.ά., 1988, σ. 280 και επ.

22. Σωφρ. Κ., άρθρο 52, βλ. και το κεφάλαιο της παρούσας έρευνας για το νομικό πλαίσιο.

23. Η επικοινωνία, κατά το επισκεπτήριο, με τη μεσολάβηση του διαχωριστικού τζαμιού και του τηλεφώνου καθιερώθηκε για μεγαλύτερη ασφάλεια πριν τρία χρόνια, μετά τη δίκη και τη φυλάκιση των μελών της οργάνωσης «17 Νοέμβρη».

Στις Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού μόνο τα παιδιά κάτω των 16 ετών επικοινωνούν με τις μητέρες τους χωρίς το διαχωριστικό τζάμι, αλλά και χωρίς στενή σωματική επαφή. Ειδικά για τα παιδιά σχολικής ηλικίας, υπάρχει επισκεπτήριο τις Κυριακές το πρωί, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, ώστε να μπορούν να δουν τις μητέρες τους. Οι κοινωνικές λειτουργοί μπορεί να κανονίσουν να λάβει χώρα το επισκεπτήριο στο γραφείο τους, αν θεωρήσουν ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι, ώστε να έλθουν μητέρες και παιδιά σε στενότερη σωματική επαφή, όπως, π.χ., όταν τα παιδιά έρχονται για πρώτη φορά στη φυλακή.

Οι κρατούμενες που κατοικούσαν στην περιοχή της Αθήνας πριν τη φυλάκισή τους δέχονται συχνότερα επισκέψεις συγγενών και φίλων, από ό,τι οι κρατούμενες που κατοικούσαν εκτός Αθηνών. Τα δε θέματα συζήτησής τους περιστρέφονται κυρίως γύρω από τη διαδικασία αποφυλάκισής τους, τα οικογενειακά και ψυχολογικά και λιγότερο τα επαγγελματικά και εργασιακά θέματα (Θανοπούλου κ.ά., 1997, σ. 140). Πολύ λίγα ή και καθόλου επισκεπτήρια έχουν οι αλλοδαπές κρατούμενες.²⁴

Εκτός από το επισκεπτήριο, η αλληλογραφία και τα τηλεφωνήματα είναι δύο ακόμη τρόποι με τους οποίους οι κρατούμενες επικοινωνούν με τον έξω κόσμο. Στο πλαίσιο των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων όλων των πολιτών, δεν επιτρέπεται η απαγόρευση της αλληλογραφίας και της τηλεφωνικής επικοινωνίας ή ο έλεγχος του περιεχομένου της αλληλογραφίας των κρατουμένων. Οι κρατούμενες επικοινωνούν με όποιους θέλουν τις ώρες της «ανοιχτής φυλακής» που δεν βρίσκονται κλεισμένες στα κελιά τους, από τηλεφωνικές συσκευές τοποθετημένες σε κοινόχρηστους χώρους, όπου, φυσικά, δημιουργείται συνωστισμός και στους οποίους το προσωπικό έχει οπτική, μόνο, επιτήρηση.

Δεν επιτρέπεται η τηλεφωνική επικοινωνία και αλληλογραφία από φυλακή σε φυλακή. Σε περίπτωση που κάποια έχει σύζυγο κρατούμενο σε άλλη φυλακή, το Συμβούλιο της Φυλακής, μετά από αίτησή της, μπορεί να επιτρέψει την αλληλογραφία μαζί του.

Άδειες εξόδου

Μεταξύ των καινοτόμων θεσμών του Σωφρονιστικού Κώδικα, που στοχεύουν στο άνοιγμα της φυλακής στην κοινωνία, είναι οι εναλλακτικοί τρόποι έκτισης της ποινής κατά της ελευθερίας, όπως, π.χ., η ημιελεύθερη διαβίωση,

24. Για το επισκεπτήριο στις Ανδρικές Φυλακές Κορυδαλλού, βλ. Αλοσκόφη, 2005, σ. 33-34.

η τμηματική έκτιση της ποινής, η κοινωνική εργασία, αλλά και οι θεσμοί των αδειών εξόδου και της υπό όρο απόλυσης, όταν η περιοριστική της ελευθερίας ποινή έχει ήδη επιβληθεί.

Ο θεσμός των αδειών εξόδου καθιερώθηκε στο πλαίσιο της διεύρυνσης της επικοινωνίας των κρατούμενων με το ευρύτερο κοινωνικό και οικογενειακό τους περιβάλλον. Εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του 1990, κάτω και από την πίεση του φαινομένου του υπερπληθυσμού στις φυλακές, και είχε παράλληλα, ως σκοπό να αμβλύνει τις δυσμενείς για τους κρατούμενους συνέπειες του εγκλεισμού.

Η τακτική άδεια εξόδου μπορεί να χορηγηθεί σε κρατούμενο εφόσον έχει ήδη εκτίσει το 1/5 της ποινής του²⁵ (χωρίς ευεργετικό υπολογισμό των ημερών ποινής, λόγω εργασίας) και στην περίπτωση της ισόβιας κάθειρξης μετά τη συμπλήρωση τουλάχιστον οκτώ ετών κράτησης,²⁶ η δε διάρκειά της κυμαίνεται από μία έως πέντε ημέρες. Όταν ο κρατούμενος έχει συμπληρώσει τα 2/5 της ποινής του ή, σε περίπτωση ποινής ισόβιας κάθειρξης, τα 12 χρόνια, η διάρκεια της άδειας μπορεί να φτάσει και τις οκτώ ημέρες. Πάντως η συνολική διάρκεια των αδειών ενός καταδίκου δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 40 ημέρες το χρόνο. Για τη χορήγηση άδειας εξόδου, διενεργείται έρευνα από την Κοινωνική Υπηρεσία, που βεβαιώνει την ύπαρξη «υποστηρικτικού περιβάλλοντος».

Ο θεσμός ενεργοποιεί τον κρατούμενο και τον προτρέπει να αναλάβει την ευθύνη απέναντι στον εαυτό του, την οικογένειά του και το κοινωνικό σύνολο, και του επιτρέπει τη διατήρηση μιας φυσιολογικής συναισθηματικής και σεξουαλικής ζωής, ενώ, ταυτόχρονα, τον κρατά σε επαφή με τις ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές που συντελούνται στην κοινωνία κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του.

Ο θεσμός λειτουργεί ακόμα και ως μηχανισμός ελέγχου, καθώς ενθαρρύνει τον κρατούμενο να έχει καλή διαγωγή και να μπορεί να υπομείνει τα δεινά της φυλάκισης, προσδοκώντας την επόμενη άδεια (Φρονίμου, 2005, σ. 223). Από στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, για τη δεκαετία του 1990, φαίνεται ότι ο θεσμός στο σύνολό του έχει επιτύχει, αφού το ποσοστό των κρατούμενων που δεν επέστρεψαν στη φυλακή μετά από άδεια κυμάνθηκε

25. Για όσους έχουν καταδικαστεί για ναρκωτικά, οι προϋποθέσεις είναι αυστηρότερες. Πρέπει να έχουν εκτίσει τα 2/5 της ποινής τους.

26. Για τους όρους και τις προϋποθέσεις χορήγησης τακτικών, έκτακτων και εκπαιδευτικών αδειών εξόδου, βλ. Σωφρ. Κ., άρθρα 54-58, καθώς και το κεφάλαιο της παρούσας μελέτης για το νομικό πλαίσιο.

μεταξύ 1-2%. Ιδιαίτερα δε στις γυναικείς φυλακές, οι αποδράσεις μετά από άδεια είναι ελάχιστες, ίσως γιατί οι κρατούμενες είναι στην πλειονότητά τους μητέρες και δεν διακινδυνεύουν εύκολα τη μη τήρηση των όρων χορήγησης, αφού αυτό θα σημαίνει γι' αυτές την απαγόρευση εξόδου για έναν ολόκληρο χρόνο.

Μεμονωμένα περιστατικά παραβίασης των όρων της άδειας, όταν μάλιστα έχει προηγηθεί δραματοποιημένη παρουσίασή τους από τα ΜΜΕ, δίνει την εντύπωση στους πολίτες, που θεωρούν ως μόνη φυσική ποινή τη φυλάκιση, ότι ο θεσμός έχει αποτύχει και τους καλλιεργεί το φόβο του εγκλήματος, αν και η πιθανότητα διάπραξης νέων εγκλημάτων κατά την άδεια εξόδου ενός κρατουμένου δεν είναι μεγαλύτερη από ό,τι στην περίπτωση της αναστολής ή της υπό όρο απόλυσης (Φρονίμου, 2005, σ. 223).

Τελικά, ο θεσμός των αδειών εξόδου είναι ένας επιτυχημένος θεσμός και στοχεύει προς τη σωστή κατεύθυνση, προς μια κοινωνία ανοιχτή στην ένταξη του κρατουμένου σ' αυτήν και όχι προς μια κοινωνία αποκλεισμού. Γι' αυτό και πρέπει να διευρυνθεί από την Πολιτεία με τη δημιουργία εκείνων των υποστηρικτικών θεσμών που θα τον πλαισιώνουν και θα συμβάλλουν στην καλύτερη λειτουργία του. Εξαιτίας της έλλειψης αυτών των θεσμών, η χορήγηση αδειών εξόδου, ιδιαίτερα όσον αφορά τους άνδρες κρατούμενους, είναι εξαιρετικά περιορισμένη.

Στην έρευνα που διεξήχθη στη Δικαστική Φυλακή Κορυδαλλού το 2005, καταγράφεται ότι μόνον το 6% του συνόλου των 2078 κρατουμένων είχαν λάβει έστω και μία μέρα άδεια, κατά τη διάρκεια της κράτησής τους (Αλοσκόφης, 2005, σ. 35). Το ζήτημα της χορήγησης τακτικών αδειών εξόδου απασχόλησε στο παρελθόν και τον Συνήγορο του Πολίτη, κατά την εξέταση σχετικών αναφορών, κυρίως σε σχέση με την απόρριψη αιτήσεων που υποβλήθηκαν από αλλοδαπούς κρατούμενους. Κατά το Σωφρονιστικό Κώδικα, μόνη η ιδιότητα του αλλοδαπού δεν δικαιολογεί τη μη χορήγηση τακτικής άδειας σε αυτόν. Οι προϋποθέσεις, όμως, που απαιτούνται για τη χορήγηση άδειας πολύ δύσκολα πληρούνται από αλλοδαπό (π.χ. η σταθερή εγκατάσταση, οι οικογενειακοί δεσμοί στην Ελλάδα), ενώ αντίθετα αυτός καθίσταται ευκολότερα ύποπτος φυγής στο εξωτερικό. Η Αρχή εξέτασε απορριπτικές αποφάσεις των αιτήσεων και κατέληξε ότι αυτές δεν έχουν στοιχειώδη αιτιολογία και ότι η πρακτική αυτή συνιστά παραβίαση των δικαιωμάτων των κρατουμένων και πλήττει την αρχή της κοινωνικής επανένταξης, την οποία υπηρετεί ο θεσμός των αδειών εξόδου (Συνήγορος του Πολίτη, 2005, σ. 91).